

ד"ר מרדכי שומרון

האתרוג – מסורת, מחקר ומעשה – סקירה

'האתרוג - מסורת, מחקר ומעשה', בעריכת פרופ' אליעזר גולדשמיט ופרופ' משה בר-יוסף, ירושלים: מוסד הרב קוק, תשע"ח, 480 עמ' בנייר כרומו, ונוספו 28 עמ' באנגלית ועשרות תמונות צבעוניות.

'דבר בעתו מה טוב'. לקראת חג הסוכות האחרון (תשע"ט) ראה אור ספר מיוחד ומהודר, 'האתרוג - מסורת, מחקר ומעשה', בעריכתם של פרופ' אליעזר גולדשמיט ופרופ' משה בר יוסף. הספר כולל מאמרים חשובים בהיבטים שונים של האתרוג, פרי עטם של העורכים ושל אנשי הלכה ומחקר נוספים. הרב יעקב אריאל שליט"א כותב בברכתו לספר: 'זהו כלבו המביא תחת קורת גג אחת את כל שלל הנושאים הכרוכים באתרוג, בהלכה, באגדה, במעשה ובמחקר'. ואכן הספר מקיף היבטים רבים בנושא האתרוג: המסורות השונות, מחקרים מדעיים, תשובות הלכתיות שנכתבו במרוצת הדורות מאת הפוסקים ברחבי תבל, שיטות גידול האתרוגים בעבר ובהווה ונושאים נוספים.

חיבה יתרה רוחש עם ישראל למצוות נטילת ארבעת המינים בחג הסוכות, ובמיוחד לפרי עץ ההדר - הלוא הוא האתרוג, שכל מהותו היא ההידור במצווה שציוונו הקב"ה. מוכרים לכולנו סיפורים רבים על אודות יחידים וקהילות אשר רכשו אתרוגים מהודרים בממון רב, כדי שיזכו לקיים את המצווה בתכלית ההידור. מובן שיש עניין להדר בקיום כל המצוות שבתורה, אך במצווה זו ההידור הוא מגוף המצווה, שהרי התורה כינתה את האתרוג 'פרי עץ הדר'.

בשל חביבותו הרבה שימש האתרוג בעבר, והוא משמש גם כיום, מוטיב בולט, יחד עם המנורה והשופר, בעיטורים של בתי כנסת, מטבעות ופסיפסים, כפי שניכר ברבות מהתמונות בספר.

הלכות מרובות נכתבו בעניינו של האתרוג, כשרותו והידורו. ייחודו של הספר בשילוב בין הפן ההלכתי לפן הבוטני. התמונות הצבעוניות המעטרות את הספר ממחישות את מבנה הפרי ואת סוגי הפסול השונים, אשר רבים מתקשים בזיהוים. השימוש בטכניקות צילום חדשניות יכול לעזור לאנשי המחקר להבין לעומק תכונות של הפרי, דבר העשוי לסייע בפיתוח טכנולוגיות מתקדמות לגידול הפרי. העמקה בהבנת המבנה הבוטני הפנימי של הפרי ושל הקליפה עשויה לתרום לשיפור יכולת ההתמודדות של החקלאים עם הפגעים השונים. ראוי לציין כי אין פרי אחר ששיווקו לצרכנים נפסל בגלל נקודה שחורה אחת, כמקובל באתרוג. ההקפדה הרבה על ניקיון מוחלט של הפרי מחייבת ביצוע של מחקרים

נוספים בנושא. הצגת הדברים כפי שנעשתה בספר עשויה לדרבן חוקרים נוספים להמשיך ולהעמיק במחקרים הנחוצים.

עץ האתרוג רגיש מאוד למחלות ולמזיקים בהשוואה למינים אחרים, ולכן נדרש ידע רב לגידול מוצלח של המטע לאורך שנים ולקבלת פרי איכותי ברמה הנדרשת. בספר ישנם כמה מאמרים ברמה מדעית גבוהה, מהארץ ומחו"ל, המתארים בפירוט רב את התנאים הנדרשים לגידול ואת הקשיים בהתמודדות עם מחלות ויראליות ועם חיידקים הגורמים לנזקים קשים מאוד למטעי הדורים ברחבי תבל. המידע המופיע במאמרים אלו חשוב להיערכות נאותה מבעוד מועד של מגדלי האתרוגים, כדי להימנע מהצורך להתמודד עם אותן מחלות קטלניות למטע.

גידול מטעי האתרוג בישראל הוא חלק בלתי נפרד מגידול שאר מיני ההדר הנפוצים בארץ, ולכן כאשר ישנם מטעי הדר שאינם מטופלים כראוי להרחקת מזיקים ומחלות, עלול הדבר לסכן בסבירות גבוהה את עצי האתרוג. בספר ישנו חומר מקצועי מעודכן המיועד למגדלים המקצועיים ולבעלי גינות המגדלים בגינתם עצי אתרוג, אשר לעיתים קרובות מתקשים לגדל ולקבל יבול נאות, רק בגלל קרבתם של עצי האתרוג לעצי הדר נגועים בסביבתם.

ידע רב נדרש, כאמור, לגידול מוצלח של הפרי, אך בכך אין די. גם לאחר הקטיף הקפדני והזהיר של הפרי, יש לדאוג לתנאי אחסון נאותים. שני מאמרים בספר עוסקים בתיאור שלבי הקטיף והאחסון, מלווים בתוצאות של מחקרים ובתמונות הממחישות את פוטנציאל ההשתמרות של האתרוג, כאשר התהליך מבוצע כראוי. בנוסף לצריכת האתרוגים בארץ לחג הסוכות, ישראל מייצאת כמות גדולה של אתרוגים לקהילות היהודיות ברחבי תבל. על מנת לעמוד ביעדי היצוא ולהבטיח את איכות הפרי עד לאחר חג הסוכות, יש לבנות מערכת ניהול איכות ברמה גבוהה בגידול, בקטיף, בשיווק ובשינוע של הפרי. גם לנושא חשוב זה יש התייחסות מפורטת בספר.

סוגיית האתרוגים המורכבים והמסורות בעניין גידול אתרוגים שאינם מורכבים תופסות מקום נכבד בספר. מאמרים מספר עוסקים בהרחבה בנושא זה, שהסעיר במשך שנים רבות את הקהילות השונות ברחבי תבל, ותשובות הלכתיות רבות של מורי הוראה נכתבו עליו. לנושא זה חשיבות רבה בעבור בעליהם של פרדסי האתרוגים, אשר לכל אחד מהם יש הזן המיוחס שלו. המאמרים הללו מטעימים את הקורא בתחום מורכב זה, כולל סקירה היסטורית מקיפה.

לסיכום, זכינו בספר המאגד בתוכו מגוון גדול של היבטים הלכתיים, מקצועיים, מדעיים והיסטוריים הקשורים לנושא האתרוג. אשרי כל העוסקים במלאכה חשובה זו וביישומה בכלי מהודר ונאה.

